

Länsstyrelsen
Västerbotten

Kulturhistoriska värdebeskrivningar över kyrkomiljöerna i Västerbottens län

Sankt Mikael's kapell, Vindelns kommun, Västerbottens län

Kyrkomiljön

Kyrkomiljön med kyrkogården, kyrkan, klockstapeln och övriga byggnader är beskrivna under Vindelns kyrka.

Kapellet

S:t Mikael's kapell är en rekonstruktion av det första kapellet i Vindelns (tidigare Degerfors), som uppfördes 1768–69 och invigdes 1770. Denna kyrka var en likarmad korskyrka uppförd av trä med högt brant tak och takspira. Sakristian låg ursprungligen bakom koret i öster. 1820–21 försågs kyrkan med ny utanförliggande sakristia och koret utvidgades genom att den gamla sakristians avdelande vägg togs bort. 1845 sattes läktare upp i södra och norra korsarmarna, 1850 tillkom exteriörens rödfärgade brädfodring och 1888 installerades en värmeugn. År 1904 revs denna kyrka och uppfördes i förändrad form som sockenstuga och samlingslokal vid sidan av vägen till kyrkan, inte långt från järnvägsövergången.

Åren 1961–1962 rekonstruerades kyrkan och flyttades tillbaka till kyrkplatsen, men placerades i ett något mer nordostligt läge, för att på ett bra sätt kunna ordna en tillfartsväg till det bisättningsrum som byggdes under kapellet. Kyrkan vreds också ett kvarts varv så att koret, som ursprungligen var placerat mot öster, istället orienterades mot norr. Vid återinvigningen, som ägde rum vid Mikaelihelgen, fick den namnet S:t Mikael's kapell. Rekonstruktionen utfördes av arkitekterna Åke Lundberg och Bengt Lidström i Umeå. Färgsättning och dekor utfördes av konservator Albert Eriksson i Sigtuna. Avsikten var att kyrkan skulle användas vid förrättningar, andakter, vigslar, dop och inte minst begravningsgudstjänster. Det bisättningsrum som anordnades i källaren fick mekanisk hiss för kistorna. Vid rekonstruktionen återanvändes timmerstommen, men västra korsarmen nybyggdes liksom taket och gavelröstena. Detaljer som fanns kvar var också vindflöjel, kyrkdörrar, lås, 1600-tals dörren till predikstolen, en ljuskrona, altartavlan, psalmnummertavlorna, kollektbössan och de textade listerna över dörrarna.

Kapellet är timrat och uppfört på en svartmålad betonggrund nära kanten av en ravin. Vid rekonstruktionen byggdes en tillfartsväg runt kapellet till personalutrymmenas och bisättningsrummets entré i källaren på kapellets norra sida. År 2009 rasade en del av denna väg ner i ravinen och vägen fick stängas av säkerhetsskäl. Under 2011–12 har man tagit bort vägen helt, terrasserat slänten med en huggen stenmur och gjort om markplaneringen närmast kapellet, för att minska trycket mot ravinen. Kistintaget har flyttats till kapellets västra ingång och en del av de övriga funktioner som tidigare fanns

i källaren har flyttats till den nya ekonomibyggnaden på Nya kyrkogården. Kapellets faluröda fasader är klädda med stående lockpanel och i gavelrösterna stående slät panel. Fönstren är segmentbågiga med korsposter och tätspröjsade rutor. Fönster samt fönster- och dörrömfattningar är vitmålade. Taket är ett brant sadeltak i korsform, klätt med tjärade brädspån och kröns av den delvis ursprungliga spiran med vindflöjel. Ingångar finns i de södra och västra korsarmarna. Den utbyggda sakristian är placerad nordväst om korsmitten i likhet med utförandet från 1820–21.

Innertaket i korsarmarna har plant mittparti och välvda sidopartier i karnisform med vitmålad slät panel. Väggarna är klädda med stående vitmålad slät panel. I hörnen mot korsmitten finns marmorerede trekvartskolonner. Altarväggen indelas av fyra marmoreringsmålade pilastrar. Altartavlan, som bevarats från den gamla kyrkan, består av 19 svartvita kopparstick, vilka klistrats upp och sammanfogats till en enhet inom en ram med brutet krön. Motivet är Jesu korsfästelse med Maria och Johannes samt evangelisterna och apostlarna. Den nuvarande predikstolen (förutom dörren) är liksom den övriga inredningen nytillverkad i samband med rekonstruktionen, med undantag från de ovan nämnda detaljerna. Den ursprungliga predikstolen är placerad i den nya kyrkan. Golvet består av breda fernissade brädor. I de södra, västra och norra korsarmarna finns fast tvärställd bänkinredning som delas av en mittgång. Läktare finns i södra korsarmen.

Några större förändringar har inte gjorts invändigt förrän 2012, när brudkammaren görs om till rwc och bänkar tas bort på ena sidan om mittgången längst bak i västra sidoingången för att rymma en kapphylla. Samtidigt byggs ytterdörrarnas infästning om, västra entrén får ett permanent kistintag och södra entrén tillgänglighetsanpassas genom att marken fylls upp och stenplattan vid entrén justeras.

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

S:t Mikael's kapell är i allt väsentligt oförändrat sedan rekonstruktionen 1962. Kapellet har sitt ursprung i 1770 års kyrkobyggnad och bär vittnesbörd om detta genom den gamla timmerstommen och sin ålderdomliga form. Kapellet är Degerfors gamla kyrka, men i ny skepnad och ambitionen har inte varit att fullfölja rekonstruktionen in i minsta detalj. Placeringen är inte exakt densamma och de flesta synliga byggnadsdetaljer och material härstammar, såväl utvändigt som invändigt, från 1962. Kapellet får i detta sammanhang betraktas som en välgjord och hantverksmässigt högtstående rekonstruktion av den gamla 1700-talskyrkan.

De flesta andra 1700-talskyrkor av samma typ som funnits inom länet är rivna. Förutom Sankt Mikael's kapell är bara Nysätra kyrka från 1707 kvar, men med sin vitmålade panel från 1890 fick den en delvis annan karaktär. Sankt Mikael's kapell har därför ett pedagogiskt värde. Inom stiftet är det främsta och mest välbevarade exemplet på denna kyrkotyp annars Övertorneå kyrka i Norrbotten, uppförd 1737.

Att särskilt tänka på vid användning och förvaltning av kyrkomiljön och byggnaderna

- Kapellet är ett för länet ovanligt och värdefullt exempel på 1700-talets kyrkobyggnader, med karaktärsdrag som begränsad storlek, korskyrkoform,

faluröda stående paneler, ett högt och brant spånklätt tak med takryttare, segmentbågiga fönster och dörrar med diagonalställd panel. Invändiga tidstypiska karaktärsdrag är bl.a. den rokokosvängda takformen, den slutna bänkinredningen, de ljusmålade avskalade väggarna samt ljuskronorna i trä och järn. Att den välbevarade klockstapeln från 1700-talet finns kvar intill stärker det pedagogiska värdet.

- Timmerstommen, takryttaren och kvarvarande äldre inventarier såsom altartavlan, predikstolens dörr, nummertavlor, en ljuskrona i trä, kollektbössa och en bibel är särskilt kulturhistoriskt värdefulla.

Litteratur- och källförteckning

Bebyggelsehistorisk tidskrift. Övre Norrlands kyrkor. Nr 22, 1991. Uppsala 1992.

Begravningsplatsinventeringen 1979–1983. Inventeringsblanketter i Länsstyrelsens arkiv.

Flodin, Barbro. *Kyrkobyggnader 1760–1860. Del 3. Övre Norrland.* Stockholm 1991.

Vård- och underhållsplanen för Vindelns kyrka och Sankt Mikael's kapell. Västerbottens museum 2004.

Inventeringsdatum: 2002-11-08, revidering 2011-10-04

Ansvar karaktäristik och bedömning: 2002: Bo Sundin, Länsstyrelsen Västerbotten och Annika Lindberg, Västerbottens museum. Revidering 2011: Annika Lindberg, Historiska Hus AB och Andreas Grahn, Länsstyrelsen Västerbotten. Texten fastställd i maj 2013.

Rapport: Bo Sundin 2002, reviderad och kompletterad av Andreas Grahn 2012

Sankt Mikael's kapell, Vindelns kommun, Västerbottens län

Kyrkomiljön i Vindelns (f.d. Degerfors) ligger mycket vackert vid Vindelälven och exponeras från Vindelälvsvägen (363:an) och järnvägen, vid södra infarten till Vindelns. Kyrkplatsens historia går tillbaka till 1768, när den

kapellförsamling som brutit sig ur Umeå landsförsamling börjat bygga ett kapell med klockstapel här. Kapellet revs 1904 sedan den nya kyrkan uppförts, men återfördes och rekonstruerades 1961-62 och fick därefter namnet Sankt Mikael's kapell. Klockstapeln står fortfarande kvar i stort sett oförändrad, och med sin kontinuitet tillbaka till den ursprungliga kyrkomiljön stärker det de pedagogiska värdena. Vid rekonstruktionen placerades kapellet en bit nordost om sin ursprungliga plats. Samtidigt utvidgades kyrkogården norrut. Den delen av kyrkogården karaktäriseras av gräsplanterade gravkvarter som omges av rumsbildande höga klippta häckar. Detta utgör Övre Norrlands enda ensamble av gammal och ny kyrka på samma plats. Kyrkomiljön och gamla Degerfors by utgör en kulturmiljö av riksintresse (AC 23). Satellitbild från www.maps.google.se. Flygbilden från www.raa.se, foto: RAÄ/Jan Norrman 1995.

Sankt Mikael's kapell, Vindelns kommun, Västerbottens län

Vid rekonstruktionen återanvändes timmerstommen, men västra korsarmen nybyggdes, liksom taket och gavelröstena. Detaljer som fanns kvar var också vindflöjel, kyrkdörrar, lås, de textade listerna över dörrarna, samt en del invändiga inventarier. Kapellet är ett för länet ovanligt och värdefullt exempel på 1700-talets kyrkobyggnader, med karaktärsdrag som begränsad storlek, korskyrkoform, faluröda stående paneler, ett högt och brant spånklätt tak med takryttare, segmentbågiga fönster och dörrar med diagonalställd panel.

Vänster: Huvudentrén mot söder före tillgänglighetsåtgärder 2012.

Ovan: Vägen till bisättningsrummet i källaren avstängd efter ras mot ravinen. Efter detta flyttades kistintaget 2012 till västra entrén och vägen öster om kapellet och fram till norra fasaden togs bort.

Sankt Mikael's kapell, Vindelns kommun, Västerbottens län

Invändiga tidstypiska karaktärsdrag är bl.a. den rokokosvängda takformen, den slutna bänkinredningen och de ljusmålade avskalade väggarna. Bevarade äldre inventarier är altartavlan som består av 19 sammanfogade kopparstick, dörren till predikstolen, en ljuskrona, nummertavlor, kollektbössa och en bibel. I övrigt är interiören rekonstruerad 1961-62, men på ett hantverksmässigt högstående och välgjort sätt. Bilden ovan till vänster är tagen mot koret i norr, bilden nedan till vänster mot huvudentrén i söder och bilden nedan till höger mot västra korsarmen. Bilderna längst ner visar sakristian, en nummertavla och kollektbössan.

